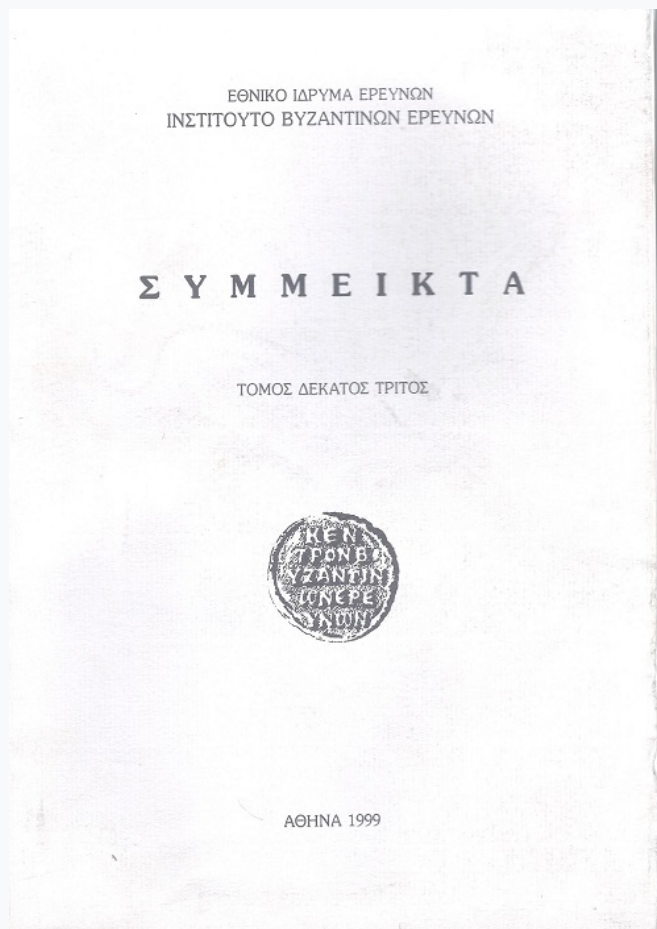

Byzantina Symmeikta

Vol 13 (1999)

SYMMEIKTA 13

Για μιαν αγοραπωλησία στη Σμύρνη

Πάρις ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ

doi: [10.12681/byzsym.865](https://doi.org/10.12681/byzsym.865)

Copyright © 2014, Πάρις ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ Π. (1999). Για μιαν αγοραπωλησία στη Σμύρνη. *Byzantina Symmeikta*, 13, 167–176.
<https://doi.org/10.12681/byzsym.865>

ΠΑΡΙΣ ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ

ΓΙΑ ΜΙΑΝ ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑ ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ

Στο φάκελο της Λεμβιώτισσας υπάρχει ένα πωλητήριο του Μαρτίου του 1208¹. Με το πωλητήριο, ο μοναχός Νικόδημος Γουναρόπουλος, η τέως σύζυγός του Ξανθή και ο γιος τους Σωτήριχος πουλούν τη γονικόθεν μερίδα τους στα χωράφια, που βρίσκονται στην τοποθεσία το Δημόσιον, στη χήρα του Νικήτα Βλατερού, την *εὐγε-νεστάτη* Άννα. Το τίμημα ήταν είκοσι τρικέφαλα² νομίσματα. Σκοπός της μελέτης είναι να διαπιστώσει το λόγο ύπαρξης του εγγράφου αυτού στο αρχείο της μονής της Θεοτόκου της Λεμβιώτισσας και αν αυτό αποτελούσε ένα από τα πωλητήρια έγγραφα που χρησιμοποίησε ο βεστιαρίτης Ιωάννης Ραβδοκανάκης στη διαμάχη του με τη μονή.

Πράγματι, ανάμεσα στο 1230 και το 1236, ο βεστιαρίτης Ιωάννης Ραβδοκανάκης σχημάτισε ένα φάκελο με έγγραφα που πιστοποιούσαν την ιδιοκτησία της προίκας που είχε λάβει από τη σύζυγό του Άννα³. Την προίκα της Άννας αποτελούσαν, μεταξύ άλλων, και τα χωράφια που ο πατέρας της, ο βεστιαρίτης Βασίλειος Βλατερός, είχε αγοράσει από τους Γουναρόπουλους στην τοποθεσία το Δημό-

1. MM IV, αρ. 104, σελ. 183-184.

2. Για τα τρικέφαλα νομίσματα: *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection IV. Alexius I to Michael VIII*, by M. HENDY, Washington D.C. 1999, 57-58.

3. Ανάμεσά τους ήταν και κάποια επίσημα έγγραφα, που αποτέλεσαν μια ξεχωριστή ενότητα και που, στον αρχειακό κώδικα, φέρουν τον τίτλο: *τὰ προστάγματα, ἅπερ εἶχε τὸ μέρος τοῦ Βλαττεροῦ καὶ τοῦ Ραβδοκανάκη εἰς δικαίωσιν αὐτῶν χάριν τῶν εἰς τὸν Δημοσιᾶτιν ποταμὸν χωραφίων τῶν Γουναροπούλων*, MM IV, 217. Τα έγγραφα αυτά αναφέρονται αμέσως στη διαμάχη του Ραβδοκανάκη με τη Λεμβιώτισσα: MM IV, αρ. 132 σελ. 218, DÖLGER, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453, 3. Teil: Regesten von 1204-1282*, β' έκδ. P. Wirth, Μόναχο 1977, αρ. 1724, MM IV, αρ. 133. σελ. 219-220, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1839a.

σιον. Τα χωράφια αυτά διεκδίκησε η Λεμβιώτισσα στο όνομα της αυτοκρατορικής δωρεάς του χωρίου Βάρη, ως «κληρονόμος» της μονής του Παντοκράτορος της Κωνσταντινούπολης⁴. Τα έγγραφα, ο βεσπιάρης τα παρέδωσε στον ηγούμενο της μονής Παύλο μετά τη συμφωνία του 1236 με την οποία η ιδιοκτησία παρέμενε στη Λεμβιώτισσα και ο Ραβδοκανάκης έλαβε χρηματική αποζημίωση⁵.

Όπως είναι γνωστό, το αρχείο της μονής της Λεμβιώτισσας διασώθηκε χάρη σε έναν αρχειακό κώδικα και δεν είναι εύκολο να εξετάσει κανείς όλα τα στοιχεία που θα επέτρεπαν να διαπιστώσει τη γνησιότητα ενός εγγράφου, αλλά και, εξαιτίας του τρόπου που έχει ταξινομηθεί, το λόγο ύπαρξής του στο αρχείο. Για το πωλητήριο έγγραφο του Νικοδήμου Γουναρόπουλου, η πιο απλή υπόθεση θα ήταν να θεωρήσουμε ως αυτό που παρουσιάζεται, δηλαδή μια δικαιοπραξία ανάμεσα στα δύο μέρη, την οικογένεια του μοναχού και τη χήρα του κάποιου Νικήτα Βλατερού. Έτσι, όμως, η παρουσία του εγγράφου στο αρχείο της Λεμβιώτισσας θα ήταν ανεξήγητη, γιατί δεν υπάρχει άλλη πράξη που να συνδέει κάποιον από τους συναλλασσόμενους με τη μονή. Θα περιμέναμε ότι, για να υπάρχει αυτό το πωλητήριο ανάμεσα στα έγγραφα της μονής, θα υπήρχε στο αρχείο της τουλάχιστον ακόμη μια πράξη, με την οποία το αντικείμενο της δικαιοπραξίας περιήλθε στην ιδιοκτησία της. Όμως, στον κώδικα δεν έχει καταγραφεί κανένα άλλο έγγραφο (αφιέρωση, πώληση κλπ.) που να συνδέει το ένα από τα δύο μέρη με τη μονή, ενώ όλα τα πρόσωπα που αναφέρονται στο πωλητήριο εμφανίζονται άπαξ. Πράγματι, ενώ οι οικογένειες Γουναρόπουλου και Βλατερού είναι γνωστές και από άλλα έγγραφα του αρχείου της Λεμβιώτισσας⁶, τα συγκεκριμένα πρόσωπα, ο μοναχός Νικόδημος Γουναρόπουλος,

4. MM IV, αρ. 111, σελ. 194, πρβλ. DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1728: *ὡς ἀπὸ τῶν δικαίων ὄν τῆς σεβασμίας ποτὲ μονῆς τοῦ Παντοκράτορος*. Μια σειρά από έγγραφα αναφέρονται στην ιδιοκτησία της μονής του Παντοκράτορος και στη διαδοχή της από την Λεμβιώτισσα (MM IV, αρ. 107, σελ. 187-189, του 1228, MM IV, αρ. 139, σελ. 225, του 1234, MM IV, αρ. 2, σελ. 13 του 1235, MM IV, αρ. 123, σελ. 211 του 1253, MM IV, αρ. 178, σελ. 277, του 1286)· για τις κτήσεις της μονής του Παντοκράτορος στην περιοχή, Hélène AHRWEILER, *L'histoire et la géographie de la région de Smyrne entre les deux occupations turques (1081-1317), particulièrement au XIIIe siècle*, *TM* 1, 1965 (= *Byzance: Les pays et les territoires*, Λονδίνο 1976, IV), 99. Για την υπόθεση: M. ANGOLD, *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Lascarids of Nicaea, 1204-1261*, Οξφόρδη 1974, 215-217.

5. MM IV, αρ. 110, σελ. 193 (1236/4): *καὶ ἐνεγχειρίσαμεν τῇ σῇ ἀγιότητι [στον ηγούμενο] καὶ τὰ προσκυντὰ προστάγματα καὶ τὴν δουρικὴν ἀποκατάστασιν καὶ αὐτὰ τὰ πρατήρια ἔγγραφα καὶ ἅπλως, εἴ τι δίκαιον εἴχομεν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις χωραφίοις*.

6. Μέλη της οικογένειας των Γουναρόπουλων μαρτυρούνται, πέρα από τα έγγραφα που βρίσκονταν στην κατοχή του Ραβδοκανάκη, και στην απογραφή του 1235 (MM IV, αρ. 2, σελ. 13), καθώς και σε άλλα πωλητήρια (MM IV, αρ. 112, σελ. 195-196, MM IV, αρ. 116, σελ. 200-201), ενώ ένα μέλος της, ο Γεώργιος, ανέκε στον κληρό της μητροπόλεως Σμύρνης: AHRWEILER, *Smyrne*, 116· για την οικο-

η τέως σύζυγός του Ξανθή, ο γιος τους Σωτήριος, ο Νικήτας Βλατερός και η χήρα του Άννα είναι άγνωστοι. Αντίθετα, το αντικείμενο της συναλλαγής, η *γονική μερίδα* του μοναχού Νικοδήμου Γουναρόπουλου βρίσκεται στην τοποθεσία το Δημόσιον, ανάμεσα στα κτήματα που οι Γουναρόπουλοι πούλησαν στο βεστιαρίτη Βασίλειο Βλατερό⁷. Εξάλλου, στον αρχειακό κώδικα της Λεμβιώτισσας, το πωλητήριο έγγραφο βρίσκεται ανάμεσα στα έγγραφα που αφορούν την περιοχή το Δημόσιον και μάλιστα σε μια θέση που θα επέτρεπε την υπόθεση ότι ανήκε στο φάκελο των εγγράφων που αφορούσαν τη διαμάχη του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη με τη Λεμβιώτισσα. Πράγματι, το πωλητήριο έγγραφο ακολουθεί την εντολή του αυτοκράτορα στο δούκα του θέματος των Θρακισίων Κωνσταντίνο Λάσκαρι να υποχρεώσει το μέρος του Μιχαήλ Γουναρόπουλου είτε να εκμεταλλευτεί τη γη του, που ήταν η αιτία της διαμάχης, είτε να αφήσει την εκμετάλλευσή της στη μονή της Λεμβιώτισσας⁸. Το πωλητήριο ακολουθείται από έγγραφα που είτε έχουν στενότερη σχέση με τη διαμάχη της Λεμβιώτισσας με το Ραβδοκανάκη⁹, είτε με μια άλλη διαμάχη, της οποίας όμως ένα βασικό έγγραφο φέρει στον τίτλο την ένδειξη *δι' ἧς εἶχον διενέξεις περὶ τῶν χωραφίων τῶν Γουναροπούλων*¹⁰. Αν, ωστόσο, θεωρήσουμε το πωλητήριο του Νικοδήμου Γουναρόπουλου και της οικογένειάς του στην Άννα, χήρα του Νικήτα Βλατερού, ως μέρος του φακέλου των εγγράφων του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη, τότε τίθεται πρόβλημα ταύτισης προσώπων ή και της φύσης του εγγράφου.

γένεια πρβλ. ANGOLD, *Government*, 216. Στην απογραφή του 1235 αναφέρεται και ο πάροικος Ιωάννης Βλατερός με την οικογένειά του (MM IV, αρ. 2, σελ. 13-14). Ένας Ιωάννης Βλατερός ήταν μάρτυρας σε πώληση χωραφίου από την οικογένεια Γουναρόπουλου στη μονή της Λεμβιώτισσας (MM IV, αρ. 109, σελ. 191) καθώς και σε αφιέρωση (MM IV, αρ. 117, σελ. 203). Το όνομα Βλατερός συνδέεται και με τοπωνύμιο: η απογραφή του 1235 κάνει λόγο για τα *κουμάσσια* του Βλατερού (MM IV, αρ. 2, σελ. 16). Μαζί με το γεγονός ότι ο βεστιαρίτης Βασίλειος Βλατερός χαρακτηρίζεται *προσγενής* των Γουναρόπουλων (MM IV, αρ. 131, σελ. 217, για το έγγραφο αυτό βλ. παρακάτω) επιτρέπει να υποθέσουμε ότι οι Βλατεροί ήταν δεμένοι με την περιοχή. Για τους Βλατερούς: AHRWEILER, *Smyrne*, 168 και ANGOLD, *Government*, 216.

7. Βλ. παρακάτω, σελ. 170.

8. MM IV, αρ. 103, σελ. 182-183, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1799a. Ας σημειώσουμε ότι αυτή η αυτοκρατορική εντολή είναι το πρώτο από τα έγγραφα ενός υποφακέλου και φέρει τον τίτλο: *ἡ καταρχὴ τῶν χαρτῶν δικαιωμάτων τῶν Μήλων καὶ τῆς Βάρης χάριν τῶν ἐν αὐτοῖς πραγμάτων*. Για την ταυτότητα του Μιχαήλ Γουναρόπουλου και την χρονολόγηση του εγγράφου βλ. ANGOLD, *Government*, 216 σημ. 64.

9. Βλ. παρακάτω, σελ. 174.

10. Για το έγγραφο βλ. Π. ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ, Σημείωμα για ένα(;) έγγραφο της Λεμβιώτισσας, *Σύμμεικτα* 11, 1997, 83-95.

Όταν επήλθε συμφωνία, ανάμεσα στα έγγραφα που ο βεστιάριπς Ιωάννης Ραβδοκανάκης παρέδωσε στον νγούμενο της Λεμβιώτισσας περιλαμβάνονταν με βεβαιότητα και ένα αυτοκρατορικό *πρόσταγμα*, ένα πωλητήριο των Γουναρόπουλων προς το Βασίλειο Βλατερό, καθώς και μια μαρτυρία του μοναχού Νικάνδρου Γουναρόπουλου¹¹. Αυτά τα έγγραφα, που ο Ραβδοκανάκης είχε προσκομίσει και στα δικαστήρια για να αποδείξει την ιδιοκτησία του πεθερού του, επιτρέπουν να κατανοήσουμε και τη συγκυρία και το αντικείμενο του πωλητηρίου.

Το αυτοκρατορικό *πρόσταγμα* είναι του Ιουνίου του 1207 και απευθύνεται στον *κατά χώραν ενεργούντα* στο κατεπανίκιο της Σμύρνης¹². Σύμφωνα με αυτό, ο βεστιάριπς Βασίλειος Βλατερός παρενέβη στον αυτοκράτορα Θεόδωρο Α΄ υπέρ των συγγενών (*προσγενών*) του Γουναρόπουλων, δηλαδή των αδελφών Μιχαήλ και Ιωάννη και του εξάδελφου τους Νικολάου¹³, ώστε να αποκατασταθεί η ιδιοκτησία τους για *τόπια χωραφιαῖα* στην τοποθεσία το Δημόσιον. Τα χωράφια, όπως διευκρινίζει το *πρόσταγμα*, είχαν, ήδη προ τριών χρόνων, δηλαδή το 1204, καταπατήσει οι κάτοικοι (ἔποικοι) του χωρίου του Κυπαρισσίου που τελούσαν υπό την Εκκλησία της Σμύρνης.

Λίγους μήνες αργότερα, το Νοέμβριο του 1207, συνήφθη ένα πωλητήριο. Οι τρεις Γουναρόπουλοι, τα αδέλφια Ιωάννης και Μιχαήλ, καθώς και ο εξάδελφός τους Νικόλαος, πούλησαν στο βεστιάριπ Βασίλειο Βλατερό τα χωράφια τους *πέραθεν τοῦ Δημοσίου ποταμοῦ*¹⁴. Στο πωλητήριο, οι Γουναρόπουλοι αναφέρουν ότι για τα χωράφια αυτά υπήρξαν αμφισβητήσεις και διαμάχη με το μακαρίτη μητροπολίτη Σμύρνης Κωνσταντίνο Παρθένη. Οι πωλητές διευκρινίζουν ότι έλαβαν ως τίμημα σαράντα τρικέφαλα νομίσματα. Το πωλητήριο έγγραφο συνέταξε ο ιερέυς, σκευοφύλαξ και νομικός Σμύρνης Κωνσταντίνος Ξανθός.

Ένα άλλο έγγραφο που βρισκόταν στην κατοχή του Ραβδοκανάκη ήταν η μαρτυρία του μοναχού Νικάνδρου Γουναρόπουλου¹⁵. Πράγματι, ο μοναχός Νικάνδρος Γουναρόπουλος τον Αύγουστο του 1232, μετά από αίτημα του Ραβδοκα-

11. Για τη συμφωνία, βλ. παραπάνω, σελ. 167-168.

12. MM IV, αρ. 131, σελ. 217, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1676 για τον Λάσκαρι και την εποχή που άσκησε τα καθήκοντά του, πρβλ. AHRWEILER, *Smyrne*, 145 και ANGOLD, *Government*, 216 για το κατεπανίκιο, D. A. ΖΑΚΥΤΗΝΟΣ, *Le despotat grec de Morée, II. Vie et Institutions*, Αθήνα 1953, 50.

13. Το *πρόσταγμα* αναφέρει το Νικόλαο Γουναρόπουλο ως αδελφό των Ιωάννη και Μιχαήλ. Η διευκρίνιση ότι ήταν εξάδελφός τους οφείλεται στο πωλητήριο που ακολούθησε, βλ. παρακάτω, σελ. 172-173. Το λάθος πρέπει να οφείλεται σε κακή πληροφόρηση των υπηρεσιών που συνέταξαν το *πρόσταγμα*.

14. MM IV, αρ. 106, σελ. 185-187.

15. MM IV, αρ. 108, σελ. 189-190.

νάκη, επιβεβαίωσε ενώπιον μαρτύρων ότι είχε πουλήσει στο μακαρίτη Βασίλειο Βλατερό το μερίδιό του στα χωράφια του Δημοσιάτου ποταμού. Ο μοναχός Νίκανδρος αναφέρει ότι τα χωράφια αυτά τα είχε καταπατήσει ο άλλοτε μητροπολίτης Σμύρνης Κωνσταντίνος Παρθένος. Για το μερίδιο του, ο Νίκανδρος εισέπραξε είκοσι νομίσματα, ποσό που όπως διευκρινίζει έλαβε *ἀπὸ τοῦ Βλατεροῦ καὶ τοῦ μέρους ἐκείνου*. Ο Νίκανδρος, για να πιστοποιήσει τη μαρτυρία του, αναφέρει ότι για την πώληση στο Βασίλειο Βλατερό, το πωλητήριο έγγραφο είχε συντάξει ο άλλοτε αρχιερέας Σωσάνδρων Κωνσταντίνος Ξανθός. Εξάλλου, ο μοναχός Νίκανδρος Γουναρόπουλος επιβεβαιώνει έμμεσα και την πώληση στο Βασίλειο Βλατερό από τα εξαδέλφια του, το Μιχαήλ και τον Ιωάννη Γουναρόπουλους, λέγοντας ότι είχαν εκφράσει την πρόθεση να πουλήσουν και αυτοί.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, μπορούμε να υποθέσουμε ότι το πωλητήριο του μοναχού Νικοδήμου Γουναρόπουλου και της οικογένειάς του στην Άννα, χήρα του Νικήτα Βλατερού, αναφέρεται στην ίδια υπόθεση της πώλησης κτημάτων από τους Γουναρόπουλους στο μέρος του βεστιάριου Βασιλείου Βλατερού για τους εξής λόγους: α) Το χωράφι βρισκόταν στην ίδια περιοχή, ανάμεσα στα χωράφια που αγόρασε ο Βλατερός. β) Όπως και τα χωράφια που πούλησαν οι άλλοι Γουναρόπουλοι στο Βλατερό, το μερίδιο του Νικοδήμου είχε κάποτε καθαρπαγεί από τους Κυπαρισσιώτες. Το χωράφι, για να μπορεί να πουληθεί, ξαναβρέθηκε υπό την ιδιοκτησία του Νικοδήμου, προφανώς χάρη στην επέμβαση του Βλατερού στον αυτοκράτορα. Τόσο το πωλητήριο των Γουναρόπουλων, όσο και η μαρτυρία του μοναχού Νικάνδρου Γουναρόπουλου, θεωρούν το μητροπολίτη Σμύρνης Κωνσταντίνο Παρθένη ως υπεύθυνο για την καταπάτηση, πράγμα που, άλλωστε, εμμέσως λέει και το *πρόσταγμα*, αναφέροντας ότι οι Κυπαρισσιώτες τελούσαν υπό την Εκκλησία της Σμύρνης. γ) Το πωλητήριο είχε συντάξει ο ιερέυς και σκευοφύλαξ της μητροπόλεως Σμύρνης νομικός Κωνσταντίνος Ξανθός. Ο Κωνσταντίνος Ξανθός ήταν ο συντάκτης και του εγγράφου πώλησης των Μιχαήλ, Ιωάννη και Νικολάου Γουναρόπουλων προς το Βασίλειο Βλατερό, αλλά και του χαμένου πωλητηρίου του μοναχού Νικάνδρου Γουναρόπουλου¹⁶, γεγονός που ίσως σημαίνει πως το μέρος του Βλατερού χρησιμοποιούσε τον ίδιο συμβολαιογράφο για όλες τις δικαιопραξίες που αφορούσαν το κτήμα των Γουναρόπουλων. δ) Το έγγραφο ονομάζει *εὐγενεστάτη* την αγοράστρια Άννα, τίτλος που θα ταίριαζε σε ένα πρόσωπο που βρι-

16. Ο μοναχός Νίκανδρος Γουναρόπουλος, το 1232, απλά προσθέτει μια ακόμη πληροφορία, ο κληρικός αυτός είχε γίνει στο μεταξύ επίσκοπος Σωσάνδρων. Για τον Κωνσταντίνο Ξανθό: ANRWEILER, *Smyrne*, 112, 114,

σκόταν σε στενή σχέση με τον βεστιαρίτη Βασίλειο Βλατερό, στον οποίο είχε παραχωρηθεί η περιοχή πριν από τη Λεμβιώτισσα¹⁷.

Κατά συνέπεια, το πωλητήριο έγγραφο, σε ένα γενικό επίπεδο, μοιάζει να έχει εκδοθεί και αυτό στα πλαίσια της αγοράς του κήματος των Γουναρόπουλων από το μέρος του βεστιαρίτη Βλατερού και θα μπορούσε να αποτελέσει ένα από τα τεκμήρια του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη. Ωστόσο, πέρα από τη σύγχυση για την ταυτότητα των προσώπων που συναλλάσσονται στην δικαιοπραξία αυτή, που θα συζητήσουμε παρακάτω, παραμένει το ζήτημα ότι, ενώ τις άλλες αγορές τις έκανε ο βεστιαρίτης Βασίλειος Βλατερός, το μερίδιο του μοναχού Νικοδήμου Γουναρόπουλου το αγοράζει μια γυναίκα, η Άννα. Αν δεχτούμε ότι το πωλητήριο έγγραφο του 1208 ανήκε στην οικογένεια του Βασιλείου Βλατερού, τότε θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι ο αγοραστής της περιοχής βεστιαρίτης Βασίλειος Βλατερός ήταν νεκρός μεταξύ του Νοεμβρίου του 1207 και του Μαρτίου του 1208 και έτσι την αγορά ενήργησε η Άννα. Ωστόσο, η υπόθεση του θανάτου του Βλατερού δεν επιβεβαιώνεται από τα δεδομένα των εγγράφων¹⁸.

Όσον αφορά την ταυτότητα του πωλητή, του μοναχού Νικοδήμου Γουναρόπουλου, μπορεί να υπάρχει μια λογικοφανής εξήγηση. Σύμφωνα με την τρέχουσα πρακτική, όταν κάποιος γινόταν μοναχός υιοθετούσε ένα όνομα που άρχιζε από το ίδιο γράμμα με το λαϊκό. Με την ίδια διαδικασία, όταν ένας μοναχός γινόταν μεγαλόσχημος άλλαζε και το όνομά του, υιοθετώντας και πάλι ένα όνομα με το ίδιο αρχικό γράμμα. Θα πρέπει λοιπόν να αναρωτηθούμε αν ο μοναχός Νικόδημος είναι το ίδιο πρόσωπο με το μοναχό Νίκανδρο και τον πωλητή Νικόλαο Γουναρόπουλο. Όπως ήδη αναφέραμε, ο Νικόλαος Γουναρόπουλος, που ήταν εξάδελφος των Μιχαήλ και Ιωάννη Γουναρόπουλων, εμφανίζεται ως πωλητής στα 1207¹⁹. Στη μαρ-

17. AHRWEILER, Smyrne, 168; ANGOLD, *Government*, 125.

18. Το 1232, ο αυτοκράτορας αναφέρει ότι απέσπασε τη Βάρη από το μακαρίτη Βλατερό και την παραχώρησε στη Λεμβιώτισσα (MM IV, αρ. 111, σελ. 194: *ἀποσπάσασα τοῦτο ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Βλατεροῦ ἐκείνου, ... ἀφ'οῦ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς [τῆς χήρας τοῦ Βλατερού] τοῦτο ἀπεσπάσθη καὶ τῆ σεβασμῖα τῶν Λέμβων προσεκυρώθη μονῆ*, πρβλ. MM V, αρ. 115, σελ. 198-200, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1734). Η παραχώρηση της Βάρης στη Λεμβιώτισσα αναφέρεται στο χρυσόβουλλο του 1228 (MM IV, αρ. 1, σελ. 2, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1718) και πρέπει να είχε γίνει λίγο πριν τον Ιούνιο του 1227 (MM IV, αρ. 155, σελ. 248-249, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1715), όταν ο αυτοκράτορας έδωσε την άδεια να εγκατασταθούν ξένοι στη Βάρη, πρβλ. και MM IV, αρ. 107, σελ. 187-189. Από τα δεδομένα αυτά είναι δύσκολο να βγάλουμε συμπέρασμα για το πότε πέθανε ο Βασίλειος Βλατερός και πότε ο αυτοκράτορας απέσπασε τη Βάρη από το μέρος του. Ωστόσο, η αφαίρεση της νομής θα πρέπει να έγινε λίγο πριν ο αυτοκράτορας παραχωρήσει τη Βάρη στη Λεμβιώτισσα.

19. Βλ. παραπάνω, σελ. 170.

τυρία του μοναχού Νικάνδρου αναφέρονται ως άλλοι πωλητές μόνον τα εξαδέλφια του, τα δύο αδέρφια, ο Μιχαήλ και ο Ιωάννης Γουναρόπουλοι.

Όπως είδαμε, η τιμή που, το 1208, εισέπραξε ο μοναχός Νικόδημος ήταν είκοσι νομίσματα, δηλαδή όσα αναφέρει ότι είχε λάβει και ο μοναχός Νικόδημος. Το ποσό αυτό είναι το μισό από τα σαράντα νομίσματα, που τα τρία ξαδέλφια, τα αδέρφια Ιωάννης και Μιχαήλ, και ο Νικόλαος εισέπραξαν το 1207. Η πιο λογική υπόθεση είναι ότι τα τρία ξαδέλφια ήταν παιδιά δύο αδελφών και είχαν κληρονομήσει, εξ αδιαιρέτου, το κτήμα που πούλησαν στον Βασίλειο Βλατερό. Τα ξαδέλφια λένε ότι ήθελαν να πουλήσουν τα μερίδιά τους²⁰. Το μερίδιο του Νικολάου ήταν 2/4 και το τμήμα που του αντιστοιχούσε ήταν είκοσι νομίσματα, ποσό που ταιριάζει με αυτό που αναφέρεται στο πωλητήριο του 1208 και τη μαρτυρία του 1232. Έτσι, και η τιμή εμφανίζεται να είναι η ίδια, πράγμα που ενισχύει την υπόθεση ότι ο Νικόλαος, ο μοναχός Νικόδημος και ο μοναχός Νικάνδρος είναι το ίδιο πρόσωπο.

Ωστόσο, η ταύτιση αυτή παρουσιάζει ανακολουθίες σε σχέση με τα δεδομένα των εγγράφων. Έτσι η ταύτιση των τριών Ν... δεν επιτρέπει να δοθεί μια εξήγηση της παρουσίας του Νικολάου στο πρώτο πωλητήριο, του 1207. Από την άλλη, αν ο μοναχός Νικόδημος είναι το ίδιο πρόσωπο με το μοναχό Νικάνδρο, υπάρχει χρονική αναντιστοιχία. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του μοναχού Νικάνδρου τα εξαδέλφια του, ο Μιχαήλ και ο Ιωάννης, είχαν εκφράσει την πρόθεση να πουλήσουν στο Βλατερό. Και ενώ το πωλητήριο του μοναχού Νικοδήμου είναι του 1208, το πωλητήριο των Μιχαήλ, Ιωάννη και Νικολάου Γουναρόπουλων είναι του 1207²¹. Όπως και αν έχει, η ταύτιση θέτει ένα πρόβλημα που δεν είναι δυνατόν να λυθεί από τα δεδομένα σχετικά με τους τρεις Ν... για να τους ταυτίσουμε, πρέπει να υποθέσουμε ότι υπήρξε διπλή δικαιοπραξία και κενό μνήμης, δηλαδή ότι ο Νικόλαος Γουναρόπουλος, ως μοναχός Νικόδημος, έκανε μια ξεχωριστή πράξη πώλησης το 1208 και, ως μοναχός Νικάνδρος, είχε ξεχάσει πως είχε προηγηθεί η πώληση που έκανε με τα ξαδέλφια του.

20. Το κείμενο αναφέρει ότι *τὰ τέταρτα τούτων ἠβουλήθημεν ἐκποιήσασθαι*. Ίσως πρόκειται για αδέξια έκφραση που θέλει να εκφράσει την έννοια της μοιρασιάς, του κτήματος που χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, προκειμένου να οριστεί το ποσό των δύο αδελφών. Η έκφραση επαναλαμβάνεται και παρακάτω, *περιστάμενοι τῆς τοιαύτης τετάρτης μερίδος τῶν χωραφίων*. Μια άλλη υπόθεση είναι ότι πρόκειται για μερίδιο σε ένα μεγαλύτερο κτήμα που κάποτε ανήκε στο σύνολό του στους Γουναρόπουλους και που μέρος του είχε περιέλθει στην οικογένεια Κωστομήρη, πρβλ. ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ, *ό.π.*, 84.

21. Ο Νικόλαος Γουναρόπουλος μνημονεύεται με την ιδιότητα του τρίτου πωλητή και στην *πρόσταξι* του Ιουλίου του 1233 (MM IV, αρ. 115, σελ. 199, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1734) που επικυρώνει την απόφαση του Δημητρίου Τορνίκη για την διαφορά της μονής της Λεμβιώτισσας και του Ραβδοκανάκη.

Όσον αφορά την αγοράστρια τα πράγματα περιπλέκονται ακόμη περισσότερο. Η αγοράστρια φέρει το όνομα Άννα, και το έγγραφο την θέλει να είναι χήρα του Νικήτα Βλατερού. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ούτε ο Νικήτας Βλατερός ούτε η Άννα είναι γνωστοί από άλλο έγγραφο της Λεμβιώτισσας. Από τη συμφωνία του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη και της μονής της Λεμβιώτισσας γνωρίζουμε ότι η χήρα του Βασιλείου Βλατερού ονομαζόταν Μαρία, ενώ Άννα ήταν η θυγατέρα της, η σύζυγος του Ιωάννη Ραβδοκανάκη. Έτσι, η ταύτιση του ζεύγους Νικήτα και Άννας αποτελούν μια ανυπέρβλητη δυσκολία.

Οι ανακολουθίες αυτές θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι αυτό το πωλητήριο έγγραφο του 1208 δεν έχει καμία σχέση με την αγορά γης από το βεστιαρίτη Βασίλειο Βλατερό και δεν αποτελούσε μέρος του φακέλλου του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη για τη γη στο Δημόσιον. Ωστόσο, πέρα από τα στοιχεία που αναφέραμε παραπάνω, που συνηγορούν για την ένταξη του εγγράφου αυτού στο φάκελο των εγγράφων που είχε ο βεστιαρίτης Ραβδοκανάκης, υπάρχει και ένα άλλο γεγονός σε μια *πρόσταξι* του Αυγούστου του 1232, ο αυτοκράτορας Ιωάννης Γ΄ Βατάτζης αναφέρει ότι η γυναίκα του μακαρίτη βεστιαρίτη Βλατερού ενοχλεί τη μονή της Λεμβιώτισσας, προσπαθώντας να αποσπάσει γη από τα σύνορά του χωρίου Βάρη²². Η χήρα του Βλατερού, λέει το αυτοκρατορικό έγγραφο, διεκδικεί (*ἀνακαλείται*) τη γη *ὡς ἐξ ἀγορασίας περιελθοῦσαν αὐτῇ ἀπὸ τῶν τῆς Βάρης παροίκων*. Η *πρόσταξις* αναφέρεται στη διαμάχη της μονής της Λεμβιώτισσας με τον Ιωάννη Ραβδοκανάκη και όσα λέει, σημαίνουν πως το μέρος του βεστιαρίτη πρέπει να χρησιμοποιούσε τουλάχιστον ένα πωλητήριο έγγραφο κάποιας χήρας. Εξάλλου, η συμφωνία του Ιωάννη Ραβδοκανάκη και της Λεμβιώτισσας αναφέρει ότι ο πρώτος παρέδωσε στον ηγούμενο και τα *πρατήρια ἔγγραφα* που είχε στην κατοχή του, πράγμα που σημαίνει ότι, εκτός από αυτό του 1207, υπήρχε και τουλάχιστον ένα ακόμη πωλητήριο.

Πόσες είναι οι πιθανότητες το έγγραφο αυτό να ήταν το πωλητήριο του 1208, αφού είναι το μόνο που σώθηκε στο αρχείο της Λεμβιώτισσας; Χωρίς αμφιβολία, το μέρος του Ραβδοκανάκη πρέπει να παρουσίασε ένα έγγραφο στο οποίο εμφανιζόταν ως αγοράστρια κάποια χήρα, που ανήκε στο μέρος του Βλατερού. Με δεδομένα και την γενικότερη συγκυρία της έκδοσης του εγγράφου και των πιθανοπέτων ταύτισης των τριών Ν..., θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ο τίτλος ιδιοκτησίας που παρουσίαζε ο Ραβδοκανάκης ήταν το πωλητήριο του Νικοδήμου Γουναρόπουλου προς την Άννα, μέλος της οικογένειας Βλατερού. Αλλά τότε, ποιά είναι η Άννα και ποιά ήταν η σχέση της με το βεστιαρίτη Βασίλειο Βλατερό; Ένα σφάλμα

22. MM IV, αρ. 111, σελ. 194, DÖLGER, *Regesten*, αρ. 1728.

στην αντιγραφή του εγγράφου θα μπορούσε να επιτρέψει την ταύτισή της. Το σφάλμα μπορεί να παρουσιάστηκε είτε σε αντίγραφο του εγγράφου που παράγγειλε ο Ραβδοκανάκης, προκειμένου να το χρησιμοποιήσει στη διαμάχη του με τη μονή, είτε, λιγότερο πιθανό, κατά την αντιγραφή του στον αρχαικό κώδικα της Λεμβιώτισσας. Όπως ήδη αναφέραμε, η θυγατέρα του βεστιαρίτη Βασιλείου Βλατερού Άννα ήταν η σύζυγος του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη. Έτσι, ο αντιγραφείας του εγγράφου, όταν το μέρος του Ραβδοκανάκη του ανέθεσε την αντιγραφή, δεν μπορούσε να φανταστεί ότι η Άννα υπήρξε κάποτε χήρα, από έναν άλλο γάμο με κάποιον Νικήτα. Με άλλα λόγια, ο αντιγραφείας μετέτρεψε την Άννα, θυγατέρα του βεστιαρίτη Βασιλείου Βλατερού και χήρα του Νικήτα, σε χήρα του Νικήτα Βλατερού²³. Η υπόθεση ότι η Άννα ήταν χήρα, από πρώτο γάμο με κάποιο Νικήτα, θα μπορούσε να εξηγήσει το γεγονός ότι η δικαιοπραξία του 1208 έγινε από την ίδια, και όχι από τον Βασίλειο Βλατερό. Το κτήμα αποτελούσε ήδη μέρος της προίκας της. Η αγοράστρια είχε κηρέψει πρόωρα. Μπορούμε λοιπόν να υποστηρίξουμε ότι το πωλητήριο του 1208 ήταν μέρος του φακέλου των εγγράφων του βεστιαρίτη Ιωάννη Ραβδοκανάκη.

23. Το έγγραφο αναφέρει βέβαια ότι η πώληση γίνεται προς *τὴν εὐγενεστάτην κυρὰν Ἄνναν τὴν τοῦ ἀποικομένου κυροῦ Νικήτα τοῦ Βλατεροῦ σύμβιον*, όμως υπάρχει, παρακάτω και η φράση *τῆς διαληφθείσης κυρᾶς Ἄννης τῆς Βλατεροῦ*, που θα μπορούσε να είναι μια ένδειξη πὼς πρόκειται για θυγατέρα.

P. GOUNARIDIS, À propos d'un acte de vente à Smyrne

L'étude examine les raisons de la présence de l'acte dans le dossier du couvent de Lembou. C'est un acte de vente de Mars 1208 d'une terre sise à Dèmosion (MM IV, n. 104, p. 183-184) et l'identité des personnes qui y sont impliquées pose des problèmes.

Selon toute probabilité, le vendeur, le moine Nikodèmos Gounaropoulos, était la même personne que Nikolaos Gounaropoulos, qui, en 1207, avec ses cousins avait vendu une terre dans la même région au vestiarite Basileios Blatéros.

L'identité de la personne de l'acheteur Anna, la veuve d'un certain Nikètas Blatéros, pose des problèmes plus grands, car ni Anna ni Nikètas ne sont connus par ailleurs.

L'auteur fait l'hypothèse que l'acheteur Anna était la même personne que la fille du vestiarite Basileios Blatéros Anna, l'épouse du vestiarite Ióannès Rhabdōkanakès. Anna, d'un premier mariage, devait être la veuve d'un certain Nikètas.